

Evoluce peněžního systému

Vladan Hodulák

Z minula

- Hlavní principy evolučního přístupu
  - Proměnlivost
  - Dědičnost
  - Přirozený výběr
- Replikátor – gen, zvyk, psaný text
- Interaktor – buňky, lidé, organizace
- Primát politické organizace (stát, kmen aj.)
  - Organizace brání skupinu před vnějším a vnitřním ohrožením (podobné: kmen)
  - Je předpokladem pro reprodukci skupiny a s ní spojených institucí
  - Vznik a šíření institucí a rolí zajišťujících spolupráci uvnitř skupiny (národní symboly, náboženství, policie, soudní systém)
- Maladaptace

Hospodářská koordinace

- Možnosti získávání zdrojů (platí na všech analytických úrovních)
  - přivlastnění
  - institucionalizovaná distribuce (vč. ekonomické směny)
  - výroba
- Primát hospodářské koordinace ve skupině
  - podle pravidel × podle příkazu
  - prakticky vždy je institucionalizovaná, zpravidla dlouhodobá a založena na zvyku
  - je předpokladem pro reprodukci skupiny a s ní spojených institucí

Peníze ve společnosti

- Co jsou to peníze?
- Jak vznikají ve společnosti?
- Jak získávají nebo ztrácejí hodnotu?

Standardní ekonomický výklad

- Racionální aktéři řešící problém směny
  - Dvojitá shoda potřeb
  - Způsob měření vzájemného poměru věcí
- Forma evolučního výkladu
  - Díky rozdílné směnitelnosti časem převládly vzácné kovy
  - Za účelem úspory transakčních nákladů vznikly papírové a později elektronické peníze
- Peníze jsou podle této verze především prostředkem směny, až odvozeně měřítkem hodnoty a účetní jednotkou
- Vymezeny pomocí funkcí, které plní
- Problémy (role státu, teleologie, nepřiznané předpoklady, empirie)

Státní/kreditní teorie

- Peníze jsou v první řadě měřítko hodnoty
- Vznikají jako vyjádření hodnoty závazku (dluh)
- Mají hodnotu dokud je závazek vynutitelný
- Z hlediska společnosti jsou peníze institucí – zobecnění závazku (forma dluhu) v abstraktní jednotce
- Stát je schopen určit formu peněz pokud denominuje daňovou povinnost v penězích
- Stát využívá peníze pro mobilizaci zdrojů ve veřejném zájmu
- Problémy (role soukromého sektoru, otázka legitimacy, mocenské zájmy vnitrostátních zájmových skupin)

Vymezení peněz

- Peníze jsou technologie s jejímž pomocí dochází k hospodářské koordinaci
  - v první řadě měřítko hodnoty (v dané politické skupině)
  - ostatní funkce jsou odvozené a jejich důležitost se v čase mění (variací)
- Peníze řeší problém stanovení relativní hodnoty věcí (wergeld) – tím umožňují rozsáhlou hospodářskou koordinaci
- Mohou vznikat různými způsoby v závislosti na převládajícím typu hospodářské a politické koordinace
- Jejich hodnota je závislá na převládajícím typu hospodářské a politické koordinace
- **Hrají obrovskou roli v mocenském zápase** (koordinační schopnosti a redistribuční efekty)

První peněžní systémy

- Vznikly nezávisle na sobě na několika místech, často propojeny se vznikem písma (dědičnost)
- Sumer
  - Forma byrokraticky řízené ekonomiky
  - Peníze vyjadřovány v jednotkách váhy, které reprezentovaly potravinové přiděly (mina, šekel)
  - Hliněné destičky, role dluhů, úrok
  - Role vzácných kovů - „zahraniční“ obchod, darovací ekonomika
- Egypt
  - Forma byrokraticky řízené ekonomiky, náboženský aspekt
  - Peníze vyjadřovány v jednotkách váhy, které reprezentovaly potravinové přiděly (deben)
- Mayové, Inkové

Odvozené peněžní systémy

- Systémy vzniklé působením zahraničního obchodu a role exportovaného zboží
- Role kolapsu pozdní doby bronzové ve východním středomoří
  - První mince (kolem 700 př. n. l.), prakticky nulová standardizace, potvrzení závazku autority
- Peníze ve starověkém Řecku
  - Demokratická kontrola
- Peníze v době Říma
  - Daně, inflace

Cesta ke vzniku MMS

- Peněžní systém a princip selekce
- Rozpad římské říše a vývoj v ranně středověké Evropě
- Evropský problém
- Arabská expanze
- Monetizace Evropy v období vrcholného středověku
- Čínská zkušenost
- Nástup Evropy po zámořských objevech a její monetizace v průběhu novověku

Vymezení současných peněz

- Lidé organizují produkci a rozdělování mnoha různými způsoby, ve vyspělejších kulturách je podstatou koordinace obvykle určitá forma závazku
- Je potřeba oddělit peníze jako instituci a věc, která ji reprezentuje
- Kdokoli může peníze (závazky) vydávat a téměř cokoli může tento závazek (peníze) reprezentovat (dobytek, dřevěná hůlka, drahý kov, papír)
- Problém je, jak přimět lidi k přijímání takovýchto závazků a jak generalizovat závazek (takovýto obecný závazek může následně působit jako prostředek směny)

Peníze a stát

- Peníze jsou přijímány z několika důvodů: důvěře, zvyku, autoritě, v poslední instanci však kvůli moci
- Skutečnost, že stát vydává peníze a zavazuje se, že je bude přijímat při platbě daní je mocenský akt (+ zákonné platidlo)
- Stát je schopen koupit si cokoli, co je na prodej v jeho penězích a je teoreticky schopen přeplatit kohokoli
- Stát dlužící ve vlastní měně nemůže nikdo donutit k bankrotu, bankrot je v tomto případě politický akt

Peníze a stát

- Konkrétní forma peněz je prakticky vždy spojena s nějakou politickou autoritou (nebo jsou na ni navázány)
- Peněžní systém je tak de facto znakem dané politické skupiny (státu)
- Dobře fungující peněžní systém umožňuje efektivnější koordinaci při získávání zdrojů potřebných pro provádění státní politiky
- Problematika inflace, reálných omezení zdrojů a střetu vnitrostátních zájmových skupin